

ระบำกัลปพฤกษ์ : นาฏยประดิษฐ์เพื่อการประชาสัมพันธ์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Kanlapaphruek Dance : Choreography for
Publicity of Khon Kaen University

สิทธิดัน ภูแก้ว¹

Sittirat Pookaew

¹ อาจารย์ประจำแขนงวิชานาฏศิลป์
สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สร้างสรรค์ และเผยแพร่การแสดงชุด ระบาย กัลปพฤกษ์ ซึ่งเป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางในการศึกษาและสร้างสรรค์ ซึ่งมีแรงบันดาลใจมาจากความงามและความสำคัญของดอกกัลปพฤกษ์ ดอกไม้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ด้วยรูปแบบนาฏศิลป์ไทยราชสำนักผสมผสานกับเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ถ่ายทอดผ่านบทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนท่ารำ

จากการวิจัย พบว่า ระบายกัลปพฤกษ์เป็นนาฏยประดิษฐ์ในลักษณะนาฏศิลป์พื้นทาง คือ การผสมผสานความเป็นนาฏศิลป์ไทยราชสำนักร่วมกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ 1.แคนเคล้ายาวมาลัย 2.รำฟ้อนรำทำท่าออกลีลาประกอบทกลอน และ 3.ม่วนสร่ายอีสานโฮแซว ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วนจำนวน 8 คน แต่งกายเลียนแบบการแต่งกายของสตรีในราชสำนัก ใช้สีชมพูและสีขาวแทนสัญลักษณ์ของดอกกัลปพฤกษ์ กระบวนท่ารำสามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ 1.การฟ้อนรำประกอบคำร้อง ซึ่งใช้ท่ารำดั้งเดิมตามจารีตของนาฏศิลป์ไทยราชสำนัก ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว แม่ท่า นาฏยศัพท์ และภาษาท่ารำ และ 2.การฟ้อนประกอบเพลงบรรเลง ซึ่งประยุกต์ท่าฟ้อนมาจากท่าฟ้อนกลองยาวอีสาน จึงเกิดท่าทางที่มีการโยตัว ย่อเข้า และก้าวเท้าแบบไม่หม่เข้า ประพันธ์บทร้องโดย ผศ.ดร.จตุพร สีม่วง มีเนื้อความกล่าวถึงความงามและความหมายของดอกกัลปพฤกษ์ ส่วนดนตรีประพันธ์ โดย อาจารย์มนตรี พันธุ์รอด ซึ่งกำหนดใช้เพลงไทยสำเนียงลาวอัตราสองชั้นและประพันธ์เพลงสำเนียงลาวชั้นเดียวขึ้นใหม่เพื่อสร้างความสนุกสนานในตอนท้ายเพลง

ระบายกัลปพฤกษ์เป็นผลจากการศึกษาองค์ความรู้ดั้งเดิมด้านนาฏศิลป์เป็นพื้นฐานความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาบูรณาการร่วมกับแนวคิด หลักการ ของนักวิชาการ นาฏยจารย์ และศิลปินแห่งชาติ เพื่อหลอมรวมและก่อให้เกิดเป็นนาฏศิลป์สร้างสรรค์รูปแบบพื้นทางที่มีความเรียบง่าย

สบายตา มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่าง บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย กระจับปี่ ทำรำ และรูปแบบการแปรแถว กลายเป็นเอกลักษณ์ที่น่าจดจำของการแสดงเพื่อใช้สำหรับประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ระบำกัลปพฤกษ์, ฟ้อนรำ, นาฏยประดิษฐ์

Abstract

This research have the objective aim to study, create and propagate the new Choreography the Kanlapaphruek Dance by using the quality research method for study and creation. The inspiration are from the beautiful and the important of the Pink Cassia Flower (Kanlapaphruek) the flower which were the symbolic of Khon Kaen University. The new Choreography were created by the combination of the Royal classical dance, and I-san cultural folk dance, and presentation through choreography dressing, musical and the lyrics script.

The result of this research study found that the newly Kanlapaphruek Dance were the hybrid of the combination between the Royal classical dance and the I-san cultural folk dance. The show can be divide into 3 section 1. Kan Klao Yaowaman (The Kan music and the pretty young girl) 2. Rai Rum Thum Tha Ork Lee Lar Korb Bot Klon (Dancing along with the musical and the lyric poem) and 3. Muan Saran I-san Ho Saew (Delightful with the I-san music). The song were composed by Asst.Prof. Chatuporn Srimuang, the lyrics word have the meaning mentioned about the beautiful color, and the symbolic of the pink cassia flower. The music were composed by Professor Montree

Phan Rod. Specify to use Thai Song Lao rhythm, two steps, and also composed the new Lao Song one Step for more exciting at the end of the song. Using 8 female dancers, dressing imitate the woman in the royal court, using pink and white color to represent the symbolic of the Pink Cassia flower. The choreography or the dancing process divided into 2 process 1. Dancing along with the lyrics poem, using the choreograph or dancing model from the Royal Classical dance such as, slow melody, Quick melody, Basic step the vocabulary and the special language for the classical dance. And 2. Dancing along with the I-san musical performance, modified the dancing step from the Long drum I-san dancing, (Rum Klong Yao) and therefor the maner characteristic of the dancer were slating, knee bending and quick stepping.

The Kanlapaphruek Dance were the result from the research study of the olden classical dance knowledge, in order to develop to become the new choreography by using those original knowledge, inter grate with the new idea, the philosophy of the academic of classical dance, the national Artist and modify to become the hybrid choreograph with smooth action, comfortable and happily looking, and consistence with the lyrics opera, music, the dressing, the choreography, and the pattern of moving process, then become the unique characteristic pattern for memorizing to use as the choreography for publicity of Khon Kaen University.

Keywords: Kanlapaphruek Dance, Dancing, New choreography.

บทนำ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของภูมิภาคอีสาน ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2505 โดยมีมติให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาขั้นสูงด้านวิศวกรรมศาสตร์และเกษตรศาสตร์ที่จังหวัดขอนแก่น ในคราวนั้นใช้ชื่อสถาบันแห่งนี้ว่า “สถาบันเทคโนโลยีขอนแก่น” มีชื่อภาษาอังกฤษ คือ “Khon Kaen Institute of Technology” (K.I.T.) ภายหลังจึงได้เปลี่ยนชื่อสถาบันเป็น “มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีชื่อภาษาอังกฤษ คือ “North-East University” (N.E.U.) โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสภาการศึกษาแห่งชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 คณะรัฐมนตรีมีมติให้เปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยขอนแก่น” โดยมีที่ตั้งใหม่ ณ บ้านสีฐาน บนเนื้อที่ประมาณ 5,500 ไร่ ในการนี้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2509 จึงถือเป็นวันสถาปนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2558 จาก www.kku.ac.th)

ดอกกลีปพฤกษ์ เป็นดอกไม้สัญลักษณ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื่องจากเป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกพระราชทานเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ในการนี้จึงได้ถือเป็นต้นไม้มงคลสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ทั้งสองพระองค์พระราชทานแก่มหาวิทยาลัย กลีปพฤกษ์ เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลาง ความสูงประมาณ 10-15 เมตร เปลือกนอกสีเทาลำต้นมีรอยเป็นเส้นเล็กน้อย แตกกิ่งก้านพุ่มสู่ด้านบนไม่ค่อยเป็นระเบียบ ใบเป็นแผงมีใบย่อยประมาณ 5-6 คู่ออกเรียงตรงกันตามก้านใบเป็นคู่ ๆ ใบบางเรียบปลายใบแหลม ขนาดของใบกว้างประมาณ 2-4 เซนติเมตร ใบยาวประมาณ 4-7 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อตามกิ่งก้านมีกลิ่นหอม มีสีชมพูแกมขาวดอกบานจะมีความกว้างประมาณ 23 เซนติเมตร มีกลีบดอก 5 กลีบ ตรงกลางดอกจะมีเกสรตัวผู้สีเหลือง ผลเป็นฝักกลม ยาว มีสีดำ เมื่อแก่เนื้อในฝักมี

สีขาวกันเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นจะมีเมล็ดเรียงอยู่ภายใน ฝักหนึ่งยาวประมาณ 15-30 เซนติเมตร

เมื่อดอกกลีปพฤกษ์เป็นสัญลักษณ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงสามารถพบเห็นต้นกลีปพฤกษ์โดยทั่วไปในพื้นที่มหาวิทยาลัย และตามบริเวณสองข้างทางของถนนในมหาวิทยาลัย ดอกกลีปพฤกษ์ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการนำรูปภาพมาใช้เพื่อประชาสัมพันธ์ หรือผลิตเป็นของที่ระลึกเนื่องในวาระโอกาสต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยความสวยงามของช่อดอกและสีส้มที่อ่อนหวานล้วนแต่สร้างความประทับใจให้กับผู้พบเห็น นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายโอกาสที่ดอกกลีปพฤกษ์ถูกนำมาใช้เป็นสื่อในรูปแบบอื่น ๆ คือ การแสดงนาฏศิลป์ กล่าวคือ ดอกกลีปพฤกษ์ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นในโอกาสต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งศีรษะมวยผมของสตรี หรือใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นต้น ความงามของดอกกลีปพฤกษ์สามารถถ่ายทอดออกมาให้สอดคล้องกลมกลืนเป็นการแสดงได้อย่างสวยงาม มีความเหมาะสมที่จะสร้างสรรค์เป็นศิลปะการแสดงเพื่อประจักษ์แก่สาธารณชนเป็นอย่างดี

นาฏศิลป์ เป็นคำที่มีความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ว่า งานเกี่ยวกับศิลปะการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่อง เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนาฏศิลป์ถือเป็นวัฒนธรรมบันเทิงที่มีบทบาทสำคัญและได้รับความนิยมจากผู้คนทุกระดับชั้น เนื่องจากในอดีตยังไม่มีเทคโนโลยี เครื่องสร้างความบันเทิงใจให้กับผู้คนในสังคม คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดมาแต่บรรพชนที่นำเอาวรรณศิลป์ คีตศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ และหัตถศิลป์ มาหลอมรวมกัน (ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์, 2552) นาฏศิลป์จึงกลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายให้เห็นชัดว่าชุมชนของตนมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและแตกต่างไปจากชุมชนอื่นอย่างเช่น ท่ารำ เครื่องแต่งกาย และดนตรี อันเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นนี้เองทำให้คนในถิ่นนั้น ๆ ภูมิใจ และมักนำเสนอออกแสดงในวาระอันควร การฟ้อนรำเฉพาะถิ่นจึงแพร่หลายไปให้คนในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้รู้จัก

นาฏศิลป์ เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการพัฒนาของมนุษยชาติ จนเกิดเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่มีบุคคลและหน่วยงานทำหน้าที่ทำนุบำรุงให้รุ่งเรือง นาฏศิลป์จะเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งได้ต้องมีผู้ดูแลเอาใจใส่และริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ก็อาจมีดีบ้างไม่ดีบ้างปะปนกันไป สิ่งไหนดีคนก็นิยมนำไปฝึกหัดและแสดงให้แพร่หลายกันต่อ ๆ ไป แต่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การแสดงที่เกี่ยวข้องกับดอกกลีปพฤกษ์เกิดขึ้นนับครั้งไม่ถ้วน แต่ทั้งนี้ก็เป็นเพียงการแสดงเฉพาะกิจที่คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นใช้เพียงบางวาระโอกาสเท่านั้น ยังไม่มีการประดิษฐ์สร้างสรรค์การแสดงที่เป็นทางการ หรือแม้แต่การสร้างสรรค์ไว้เพื่อเป็นการแสดงประจำสถาบันก็ยังไม่ปรากฏข้อมูล

นาฏยประดิษฐ์ ถือเป็นการสืบสานและพัฒนายกระดับศิลปวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง นาฏยประดิษฐ์ เป็นคำประสมที่มีความหมายถึงการสร้างสรรค์ออกแบบท่าพ็อนรำ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Choreography การสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์นี้มิได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดขึ้นจากสถาบันใดสถาบันหนึ่งในสังคมที่บำรุงนาฏศิลป์ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม เป็นผู้ผลักดันให้เกิดมีการสร้างสรรค์ขึ้นอยู่เสมอ เช่น ราชสำนัก ขุนนาง สถานศึกษาด้านนาฏศิลป์ เป็นต้น ดังนั้น เพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้ดึงดูดความสนใจของผู้ชม จึงเป็นกระแสตามธรรมชาติที่ต้องการประดิษฐ์คิดค้นนาฏศิลป์ให้ใหม่และแปลกแตกต่างออกไปอยู่เสมอ เป็นการทำงานศิลปะเพื่อศิลปะเป็นสำคัญ การสร้างสรรค์มีสองแบบ แบบหนึ่ง คือ การสร้างสรรค์อยู่ในกรอบจารีตเดิม และแบบแหวกแนว (สรุพล วิรุฬห์รักษ์, 2547)

นาฏยประดิษฐ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลหรือสร้างเอกลักษณ์ให้เกิดแก่สถาบัน ซึ่งเป็นสื่อรูปแบบใหม่ที่เริ่มได้รับการนำไปใช้และเริ่มเป็นที่นิยมของคนในสังคม ดังจะเห็นได้จากการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์เพื่อเป็นการแสดงประจำสถาบันองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อประเภทศิลปะการแสดงนาฏศิลป์นั้น ถือว่าเป็นสื่อที่บังคับได้ เนื่องจากองค์กร

หน่วยงาน สถาบันสามารถออกแบบสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอหรือถ่ายทอดเอกลักษณ์เฉพาะของตนได้อย่างง่ายดาย และสามารถสะท้อนออกมาได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม (จุฑามาศ กิจเจริญ, 2539)

จากความเป็นมาและความสำคัญของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดอกกัลปพฤกษ์ และนาฏศิลป์ เป็นที่มาของการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบายกัลปพฤกษ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่ถ่ายทอดความงามของดอกกัลปพฤกษ์ อันเป็นดอกไม้สัญลักษณ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่อยู่ในความทรงจำของนักศึกษาและผู้พบเห็น โดยถ่ายทอดในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยราชสำนัก ผสมผสานกับเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานด้วยท่ารำ บทร้อง ดนตรี และการแต่งกาย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นคือสถาบันอุดมศึกษาที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคอีสาน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยเพื่อการศึกษาและสร้างสรรค์โดยใช้กระบวนการทางการวิจัยเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ในครั้งนี้ จะยังประโยชน์แก่วงวิชาการและศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ชุดใหม่เพื่อใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ให้เป็นที่รู้จักแก่สาธารณชนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบายกัลปพฤกษ์
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบายกัลปพฤกษ์ เพื่อการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยรูปแบบพ่อนพันทางที่มีแนวความคิดจากดอกกัลปพฤกษ์ สัญลักษณ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยนำเสนอให้เห็นถึงความผสมผสานของนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนักและนาฏศิลป์พื้นบ้าน

อีสาน ผ่านองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนท่ารำ

2. ได้ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด “ระบำกัลปพฤกษ์” เพื่อใช้เป็นการแสดงประจำสถาบัน สำหรับแสดงในวาระสำคัญต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่นสืบไป

3. เป็นการยกระดับมาตรฐานการศึกษาด้านศิลปะการแสดงให้มีคุณภาพและความน่าเชื่อถือ โดยการบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยเข้ากับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ มีการบันทึกผลเป็นรูปเล่มเอกสาร ปรากฏเป็นฐานข้อมูลสารสนเทศ เป็นประโยชน์ในการศึกษา สืบค้น อ้างอิง และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ให้แพร่หลายได้ ยังประโยชน์แก่วงวิชาการและศิลปวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบำกัลปพฤกษ์ : นาฏยประดิษฐ์เพื่อการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่นำเสนอความงามของดอกกัลปพฤกษ์ ดอกไม้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยรูปแบบนาฏศิลป์ไทยราชสำนักผสมผสานกับเอกลักษณ์ความเป็นพื้นบ้านอีสาน ถ่ายทอดผ่านบทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนท่ารำ

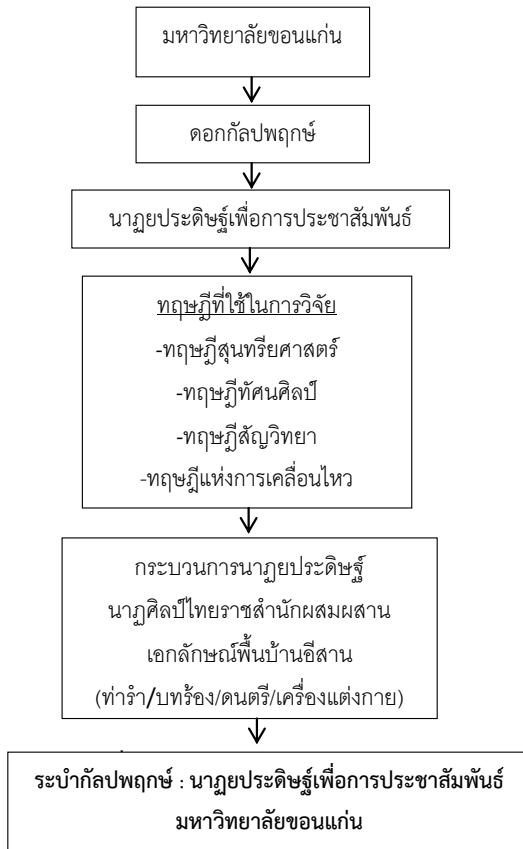
นิยามศัพท์เฉพาะ

ระบำกัลปพฤกษ์ หมายถึง การแสดงฟ้อนรำเป็นหมู่ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อนำเสนอความงามของดอกกัลปพฤกษ์ ดอกไม้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยราชสำนักผสมผสานกับเอกลักษณ์ความเป็นพื้นบ้านอีสาน โดยสะท้อนผ่านท่ารำ บทร้อง ดนตรี และเครื่องแต่งกาย

นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด ประดิษฐ์ ออกแบบสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์

การประชาสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่ใช้เพื่อการสื่อสารระหว่างบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบัน อย่างใดอย่างหนึ่งไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ส่งไปนั้นจะต้องมีผลช่วยสร้างความสัมพันธ์หรือความรู้สึกที่ดี ก่อให้เกิดความสนใจสนับสนุน กระตุ้นแรงจูงใจให้มีผลปฏิบัติต่อกันไปทางที่ดี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. **แบบสังเกต** ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมในระหว่างที่รับการถ่ายทอดทักษะพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ เพลงช้า-เร็ว แม่ท่า นาฏยศัพท์ และภาษาท่ารำจากผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ คุณแม่นพรัตน์ หวังในธรรม ผศ.ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผศ.ดร.อุรารมย์ จันทมาลา และ ผศ.จิราภรณ์ วุฒิพันธุ์ และรับการถ่ายตนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานจากศิลปินแห่งชาติ ได้แก่ คุณแม่หมอลำฉวีวรรณ พันธุ เพื่อให้เกิดทักษะการปฏิบัติทั้งนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนักและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน สำหรับนำมาเป็นแนวทางในการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ทำผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระเบิดกัลปพฤกษ์

2. **แบบสัมภาษณ์** ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับหลักการสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างความเป็นนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนักกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

3. **แบบประเมินผล** ผู้วิจัยใช้แบบประเมินผลสำหรับให้ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์และผู้ชมการแสดงเป็นผู้ประเมิน โดยประเมินผลด้านแรงบันดาลใจ แนวคิด รูปแบบ และองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระทบท่ารำ และการแปรแถว จากนั้นจึงทำการแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. **การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร** เป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งที่อยู่ในรูปแบบของเอกสารต่าง ๆ หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

2. **การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม** เป็นการรับการถ่ายทอดทักษะกระทบท่ารำเพลงช้า-เร็ว แม่ท่า นาฏยศัพท์ และภาษาท่ารำของนาฏศิลป์ไทยและท่าพ็อนรำพื้นบ้านอีสาน ตลอดจนสังเกต นาฏยลักษณะลีลาต่าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการคิดประดิษฐ์กระทบท่ารำนานาฏยประดิษฐ์ ชุด ระเบิดกัลปพฤกษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมการวิจัย

ขั้นเตรียมการวิจัย หมายถึง ระยะเวลาที่ออกแบบ วางแผน จัดทำเค้าโครง การวิจัย โดยเสนอต่อคณะกรรมการบริหารคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น เพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณดำเนินการวิจัย

2. ขั้นดำเนินการวิจัย

ขั้นดำเนินการวิจัย หมายถึง ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยตามผลการ พิจารณาอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินการตามแผนดำเนินการวิจัยดังที่นำเสนอใน เค้าโครงการวิจัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างสรรค์ ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบำกัลปพฤกษ์ ผู้วิจัยจึงกำหนดแผนดำเนินการวิจัย โดยลำดับดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมการนาฏยประดิษฐ์ หมายถึง ขั้นตอนการศึกษาและเก็บ รวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อใช้สำหรับการ สร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบำกัลปพฤกษ์ ซึ่งขั้นเตรียมการ นาฏยประดิษฐ์ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบและองค์ประกอบของระบำ กัลปพฤกษ์

2.2 ขั้นดำเนินการนาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การดำเนินการสร้างสรรค์ ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระบำกัลปพฤกษ์ โดยดำเนินการจัดทำองค์ประกอบของ ระบำกัลปพฤกษ์ ได้แก่ การประพันธ์บทร้อง การประพันธ์ดนตรี การบันทึกเสียง ดนตรีประกอบการแสดง การจัดทำเครื่องแต่งกาย การออกแบบท่ารำ และ การออกแบบการใช้พื้นที่ในการแสดง

2.3 ขั้นฝึกซ้อมผลงานนาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การถ่ายทอดกระบวนการ ท่ารำที่ได้ออกแบบประดิษฐ์สร้างสรรค์ไว้ให้กับนักแสดงที่ได้รับการคัดเลือกตาม คุณสมบัติที่กำหนดทั้งด้านรูปร่าง สัดส่วน และความสามารถทางนาฏศิลป์ ซึ่งกำหนด ช่วงเวลาของการฝึกซ้อมให้มีความต่อเนื่องเป็นประจำ จนกระทั่งนักแสดงสามารถ จดจำและปฏิบัติท่ารำได้ตรงตามรูปแบบการแสดงที่ออกแบบไว้

3. ขั้นประเมินผลการวิจัย

ขั้นตอนนี้เป็นการนำผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระเบิดกัลปพฤกษ์ มานำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ ได้แก่ รศ.ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี ผศ.ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผศ.ดร.อุรารมย์ จันทมาลา ผศ.จิราภรณ์ วุฒิพันธุ์ ดร.ธีรเดช กลิ่นจันทร์ และผู้ชมสาธารณะ เพื่อรับการประเมินผลด้านแรงบันดาลใจ แนวคิด รูปแบบ และองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระบวนการทำรำ และการแปรแถว จากนั้นจึงนำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงผลงาน

4. ขั้นเผยแพร่ผลการวิจัย

ขั้นเผยแพร่ผลการวิจัย หมายถึง การนำผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ระเบิดกัลปพฤกษ์ ที่ปรับปรุงแก้ไขตามผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และผู้ชมการแสดง สำหรับนำไปทำการแสดงเผยแพร่สู่สาธารณชนในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นการนำผลการวิจัยไปใช้ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน โดยจักก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สรุปผลการวิจัย

ระเบิดกัลปพฤกษ์ เป็นผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ซึ่งบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นกระบวนการในการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน บันทึกผลและนำเสนอผลการวิจัย โดยมีแรงบันดาลใจมาจากต้นกัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกพระราชทานเพื่อเป็นไม้มงคลเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิดมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ในการนี้จึงถือเป็นต้นไม้และดอกไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดอกกัลปพฤกษ์เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด ระเบิดกัลปพฤกษ์ ด้วยรูปแบบนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนักผสมผสานกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน เกิดเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่มีรูปแบบนาฏศิลป์พื้นทาง กล่าวคือ เป็นนาฏศิลป์ไทยราชสำนักที่มีการผสมผสานเอกลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคอีสาน ซึ่งตามประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในแถบภาคอีสานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาเป็นเวลานานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสานเข้าไบนั่นจึงเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงานนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้ โดยถ่ายทอดความเป็นพื้นทางตามศิลปวัฒนธรรมอีสานผ่านทางองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนการทำรำ

รูปแบบการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. ช่วงที่ 1 “แคนเคล้าเยาวมลาย” เป็นการเปิดตัวผู้แสดง โดยปล่อยให้เสียงแคนเกริ่นทำนองสร้างบรรยากาศที่สดชื่นแจ่มใส กระตุ้นให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนอยู่ในห้วงเวลาแห่งรุ่งอรุณยามเช้าด้วยทำนองเพลงลาวดวงดอกไม้ ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงลาวที่มีอยู่แต่เดิมนิยมใช้สื่อถึงความงามนุ่มนวลของมวลดอกไม้ ผู้แสดงรำเปิดตัวปรากฏแก่สายตาผู้ชมด้วยท่าฟ้อนพื้นบ้านอีสาน เยื้องย่างอย่างกริตราย อ่อนช้อย

2. ช่วงที่ 2 “รำฟ้อนรำทำท่าออกลีลาอุปบทกลอน” เป็นการแสดงกระบวนการทำรำให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความหมายของคำร้อง ในทำนองเพลงต้นลาวแพน และ ลาวดอกไม้เหนือ กระบวนท่ารำที่ใช้สร้างสรรค์ขึ้นจากกระบวนการทำรำที่เป็นแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยราชสำนัก ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว แม่ท่า และภาษาท่ารำ ผสมผสานกับลีลาท่าฟ้อนพื้นบ้านอีสาน โดยสะท้อนให้เห็นนาฏยลักษณ์ที่โดดเด่นด้วยการตีโหม่ง การโย้ตัว การก้าวเท้าแบบไม่ห่มเช่า

3. ช่วงที่ 3 “ม่วนสรายอีสานโฮแซว” เป็นระบำท้ายคำร้องซึ่งผู้แสดงจะถ่ายทอดกระบวนการทำรำที่สร้างสรรค์ประยุกต์จากท่าฟ้อนประกอบกลองยาวอีสาน โดยรับต่อท้ายคำร้องด้วยเพลงสำเนียงลาวอัตราชั้นเดียวแล้วเข้าสู่ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานสลับกับการเน้นจังหวะกลองยาวอีสานเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความม่วนซื่นทำให้รู้สึกคึกคักเร้าใจสนุกสนาน

องค์ประกอบของระบำกัลปพฤกษ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. บทร้อง ประพันธ์โดย ผศ.ดร.จตุพร สีม่วง ผู้เชี่ยวชาญดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้ลักษณะการประพันธ์เป็นกลอนสุภาพหรือกลอนแปดจำนวน 4 บท เนื้อหาบรรยายความงาม ความหมาย และความสำคัญของดอกกัลปพฤกษ์

2. ดนตรี ระบำกัลปพฤกษ์ใช้เครื่องดนตรีเป็นวงดนตรีไทยรูปแบบพิเศษ คือ เป็นวงดนตรีไทยประกอบด้วย ระนาด ฆ้องวง กลอง ฉิ่ง ผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน คือ แคน เพื่อแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งบรรจุเพลงและประพันธ์เพลง โดย อาจารย์มนตรี พันธรอด ผู้เชี่ยวชาญดุริยางคศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด กำหนดเป็นเพลงไทยเดิมสำเนียงลาวอัตราสองชั้นและชั้นเดียว โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. เพลงร้อง ได้แก่ เพลงต้นลาวแพน และ เพลงลาวดอกไม้เหนือ ซึ่งเป็นเพลงร้องสำเนียงลาวอัตราสองชั้นมีทำนองนุ่มนวล อ่อนช้อย สื่อถึงความงามของมวลดอกไม้ อีกทั้งยังมีสร้อยคำร้องด้วยคำจากภาษาพื้นถิ่นอีสาน สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านภาษาพื้นถิ่นอีสานเป็นอย่างดี และ
2. เพลงระบำ เป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อใช้บรรเลงต่อท้ายคำร้องมีอัตราชั้นเดียว โดยใช้การเลียนทำนองเพลงสำเนียงลาวอัตราชั้นเดียวที่มีอยู่แต่เดิม ผสมผสานทำนองลายเพลงพื้นบ้านอีสาน ประกอบจังหวะกลองยาวอีสาน เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศให้สนุกสนานเข้าใจในช่วงสุดท้ายก่อนจบการแสดง

3. ผู้แสดงระบำกัลปพฤกษ์ เป็นนักศึกษาเพศหญิง ชั้นปีที่ 2 และ 3 แขนงวิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 8 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีทักษะความสามารถด้านนาฏศิลป์ไทย โดยมีคุณสมบัติเป็นไปตามที่ขึ้นบจาริตของการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ มีใบหน้ารูปไข่ ลำคยาวพอเหมาะ ร่างกายสมบูรณ์ไม่พิการ แขน ขา นิ้วมือ นิ้วเท้าเป็นปกติไม่หงิกงอ มีสัดส่วนเหมาะสมกับร่างกาย น้ำหนักไม่อ้วนและผอมจนเกินไป สิวผุดผ่อง ทั้งนี้ ผู้แสดงทั้งหมดมีพื้นฐานทักษะกระบวนการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยแบบราช

สำนัก มีทักษะการปฏิบัติทำรำเพลงช้า เพลงเร็ว แม่ท่า นาฏยศัพท์ และภาษาท่ารำ เป็นอย่างดี สามารถปฏิบัติท่ารำชุดอื่น ๆ ทั้งแบบมาตรฐานและเบ็ดเตล็ดทั่วไปได้ และมีประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์ต่อสาธารณชน มีปฏิภาณไหวพริบในการแก้สถานการณ์เฉพาะหน้า ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพด้านนาฏศิลป์

4. การแต่งกาย ผู้แสดงแต่งกายเลียนแบบการแต่งกายของสตรีในราชสำนัก สมัยรัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นแบบชุดไทยพระราชานิยมที่ได้รับอิทธิพลจากการแต่งกายของสตรีในราชสำนักแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมากลายเป็นรูปแบบการแต่งกายที่นิยมในการแสดงนาฏศิลป์ไทยทั่วไป กล่าวคือ ห่มสไบเฉียงซ้อนชายสองชั้น สไบชั้นในเป็นสไบจับจีบขนาดกว้างสีชมพูตามลักษณะสีของดอกกลีบพฤษภ ห่มทับด้วยสไบลูกไม้สีขาวครีมยกดอกสีทอง นุ่งผ้าหน้านางแผ่ชายพกด้วยผ้าไหมทอมือมีลวดลายเป็นลายคันเชิงหน้านางซึ่งเป็นผ้าไหมพื้นบ้านอีสานที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เครื่องประดับ ประกอบด้วย สร้อยคอ ต่างหู สร้อยตัว เข็มขัด กำไลข้อมือ และกำไลข้อเท้า ทำผมทรงมหาดไทยปล่อยชายหลังยาว ทัดดอกกลีบพฤษภ แต่งหน้าแบบโขนละครสมัยปัจจุบัน เน้นสีเข้ม เพื่อให้ดูรับกับสีเครื่องแต่งกายและความแวววาวของเครื่องประดับ

ภาพประกอบที่ 1 การแต่งกายของนักแสดงระบำกลีบพฤษภ

5. กระบวนท่ารำ สร้างสรรค์ประยุกต์กระบวนท่ารำจากกระบวนท่ารำที่มีแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนัก ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว แม่ทำนานาฏศัพท์ และภาษาท่ารำ ผสมผสานกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน เกิดเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่มีรูปแบบนาฏศิลป์พื้นทาง กล่าวคือ เป็นนาฏศิลป์ไทยราชสำนักที่มีการผสมผสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีจำนวนทั้งสิ้น 51 กระบวนท่ารำ แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ 1.กระบวนท่ารำตามคำร้อง หมายถึง การรำตีบทหรือการแสดงท่ารำให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความหมายของคำร้อง และ 2.กระบวนท่าฟ้อนระบำประกอบเพลงบรรเลง หมายถึง การแสดงท่ารำที่พร้อมเพรียงกันประกอบเพลงบรรเลง (ไม่มีคำร้อง) สำเนียงลาวอัตราชั้นเดียวที่บรรเลงต่อเนื่องจากเพลงร้อง

6. การแปรแถว เป็นกระบวนแถวที่เรียบง่ายมีจำนวน 22 รูปแบบส่วนใหญ่ใช้รูปร่างเรขาคณิตเป็นสำคัญ เช่น แถววีเปิด แถววีคว่ำ แถวเฉียง แถวหน้า กระดานสับหว่าง แถวตอน แถววงกลม เป็นต้น แต่เน้นให้ใช้ระดับในแต่ละแถวให้มีความสูงต่ำหรือหน้าหลังสลับกันเพื่อให้เกิดมิติในสายตาของผู้ชม

7. นาฏยลักษณะ เนื่องด้วยระบอบกัลปพฤกษ์เป็นนาฏยประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ประยุกต์ท่ารำจากกระบวนท่ารำที่เป็นมาตรฐานของนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนัก ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว แม่ทำนานาฏศัพท์ และภาษาท่ารำ ผสมผสานกับกระบวนท่าฟ้อนรำพื้นบ้านอีสาน จึงเลือกใช้กระบวนท่าที่เรียบง่ายสื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมาเพื่อความชัดเจน แต่ปรับหลักการเคลื่อนไหวให้มีความเป็นอิสระตามอย่างการฟ้อนพื้นบ้านอีสาน ทั้งนี้ยังกำหนดจังหวะหรือความยาวของกระบวนท่าอย่างกระชับเพื่อให้ผู้ชมสามารถรับรู้จดจำได้ง่ายยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 2 ระบำกัลปพฤกษ์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ระบำกัลปพฤกษ์ : นาฏยประดิษฐ์เพื่อการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ซึ่งบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นกระบวนการในการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน บันทึกลง และนำเสนอผลการวิจัย โดยมีแรงบันดาลใจมาจากต้นกัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกพระราชทานเพื่อเป็นไม้มงคลเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิดมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ทั้งนี้มีแนวคิดในการสร้างสรรค์ระบำกัลปพฤกษ์ให้เป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ด้วยรูปแบบนาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนักผสมผสานกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน เกิดเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่มีรูปแบบนาฏศิลป์พื้นทาง กล่าวคือ เป็นนาฏศิลป์ไทยราชสำนักที่มีการผสมผสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว โดยถ่ายทอดความเป็นพื้นทางตามศิลปวัฒนธรรมอีสานผ่านทางองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนการทำรำ

จากความเป็นมาของระบำกัลปพฤกษ์ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ขึ้นใหม่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้ดอกกัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นดอกไม้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเป็นสื่อกลางที่ใช้

สื่อสารแสดงความเป็นมหาวิทยาลัยขอนแก่น อันเป็นสถาบันอุดมศึกษาประจำภูมิภาคอีสาน ในการนี้เป็นไปตามปัจจัยแห่งการเกิดงานนาฏศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เมื่อสรรหาสิ่งที่ตรงตามความชอบของตนแล้วก็มักประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้มีรูปแบบที่วิจิตรบรรจงขึ้นเป็นลำดับ และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการอื่น ๆ ซึ่ง สมิตร เทพวงษ์ (2541) ได้อธิบายมูลเหตุของการเกิดนาฏศิลป์ในประเทศไทยไว้เป็นแนวทางเดียวกันนี้ อีกทั้งยังสอดคล้องสัมพันธ์กับงานเขียนของ เครือจิต ศรีบุญนาท (2534) ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์มักสร้างศิลปะหรือนาฏศิลป์เพื่อความบันเทิงใจ แล้วนำมาเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหรือเผ่าพันธุ์ของตนเอง ซึ่งในที่นี้กำลังจะแสดงให้เห็นว่า หากมีระบากัลปพฤกษ์เกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ที่ได้รับชมการแสดงก็จะสามารถรับรู้เข้าใจสาระสำคัญเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากความรู้สึกนึกคิดหรืออารมณ์ของมนุษย์ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ ที่อธิบายว่ามนุษย์มีความชื่นชอบพอใจหรือมองเห็นคุณค่าความงามของแต่ละสิ่งแตกต่างกันไป โดยมีสาเหตุมาจากพื้นฐานทางอารมณ์ ความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

แนวคิดในการสร้างสรรค์ระบากัลปพฤกษ์ ต้องการที่จะผสมผสานความเป็นนาฏศิลป์ไทยราชสำนักกับความเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นนาฏศิลป์ไทยรูปแบบพื้นทางนั้น ตามแนวคิดนี้สามารถนำไปเทียบเคียงกับหลักการนาฏยประดิษฐ์ที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ได้อธิบายไว้ว่า การจะสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์นาฏศิลป์ขึ้นใหม่สักชุดนั้น สามารถกำหนดรูปแบบการแสดงให้มีความหลากหลายจารีตนาฏศิลป์อยู่ในชุดเดียวกันได้ ซึ่งระบากัลปพฤกษ์นี้ได้นำเสนอจารีตของนาฏศิลป์ไทยราชสำนัก ผสมผสานกับเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว โดยถ่ายทอดผ่านทางองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนการทำรำ

องค์ประกอบของระบากัลปพฤกษ์ ได้นำแนวคิดและหลักการของ โมฬี ศรีแสนยงค์ (2555) และอมรา กล้าเจริญ (2542) ที่ระบุไว้ว่า นาฏศิลป์ที่สมบูรณ์

แบบนั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างร่วมกัน ได้แก่ การร้อง การเล่น และการรำ กล่าวคือ นาฏศิลป์ที่จะประสบความสำเร็จสร้างความประทับใจให้ผู้ชมได้นั้นต้องมีบทร้องที่ดี ไพเราะ เข้าใจง่าย ดนตรีเสนาะหู ฟังสบาย ประกอบกับการฟ้อนรำด้วยท่าทางที่สวยงาม เข้าใจง่าย ผู้แสดงมีความสวยงาม แต่งกายเหมาะสมสวยงามตามรูปแบบการแสดง ดังนั้น ระเบียบกัลปพฤกษ์จึงได้ออกแบบองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยนำเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยราชสำนักและความเป็นพื้นบ้านอีสานมาผสมผสานกันให้เกิดความลงตัวกลมกลืนกัน

กระบวนการทำรำของระเบียบกัลปพฤกษ์ ได้นำหลักการและแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำของ พจนมาลย์ สมรรถบุตร (2538) ที่ได้ศึกษารวบรวมหลักการแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำของนาฏอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยและศิลปินแห่งชาติหลายท่าน เช่น คุณครูเฉลย ศุขะวนิช คุณครูจำเรียง พุฒประดับ คุณครูสุวรรณ ชลา นุเคราะห์ คุณครูเสรี หวังในธรรม เป็นต้น ซึ่งนำมาบูรณาการจนเกิดกระบวนการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ท่าทางที่ยังคงกระบวนการทำรำของเพลงช้า เพลงเร็ว แม้ท่า นาฏยศัพท์ และภาษาท่ารำ นำมาผสมผสานกับกระบวนการทำฟ้อนพื้นเมืองอีสาน โดยอาศัยหลักทฤษฎีสัญวิทยา ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์จะตีค่าให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตามประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่มีมากับตัวเองเป็นสำคัญ ดังนั้น ระเบียบกัลปพฤกษ์จึงเลือกที่จะใช้กระบวนการทำเดิมตามจารีตที่เป็นท่าทางที่เข้าใจง่าย แต่ปรับปรุงเล็กน้อยให้มีความแปลกใหม่ ซึ่งยังคงความหมายเดิมไว้มาปรับใช้กับหลักการเคลื่อนไหวร่างกายที่เป็นอิสระอย่างฟ้อนพื้นบ้านอีสาน เกิดเป็นกระบวนการท่าที่มีความพลิ้วไหวสอดคล้องสัมพันธ์กับบทร้อง จังหวะ และทำนองเพลง

รูปแบบการแปรแถวหรือการใช้พื้นที่ในการแสดง ได้อาศัยหลักการนาฏยประดิษฐ์ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ที่อธิบายไว้ว่า การสร้างสร้อยงานนาฏยประดิษฐ์นั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักการทฤษฎีของทัศนศิลป์มาประกอบด้วยจึงจะทำให้ผลงานออกมามีความสมบูรณ์ลงตัว ทั้งนี้ จึงได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการแปรแถว โดยให้นักแสดงเคลื่อนไหวให้มีลายเส้นโค้งมนเพื่อให้แสดงออกถึงความเป็นอิสระตามเอกลักษณ์การเคลื่อนไหวของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

ส่วนรูปแบบการแปรแถวก็ใช้ลายเส้นทางรูปทรงเรขาคณิตมาเป็นรูปทางหลักในการแปรแถว แต่ได้กำหนดจัดวางให้มีระดับสูงต่ำหรือหน้าหลังเพื่อให้เกิดมิติทางสายตาของผู้ชม

กระบวนการนาฏยประดิษฐ์ระบำกัลปพฤกษ์ นอกจากจะอาศัยความรู้ทางนาฏศิลป์ ประกอบกับแนวคิดของนักวิชาการ นาฏยาจารย์ และศิลปินแห่งชาติแล้วยังคำนึงให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักการทฤษฎีที่สนศิลป์ ที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ได้อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบโดยรวมของนาฏยศิลป์นั้นควรจัดวางในแต่ละส่วนประกอบอย่างลงตัว โดยอาศัยหลักการของความกลมกลืน เป็นเอกภาพ ซึ่งระบำกัลปพฤกษ์ได้จัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย และกระบวนการท่ารำ ให้สอดคล้องกัน โดยใช้เอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มาผสมผสานเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการแสดง และที่สำคัญในส่วนของการออกแบบกระบวนการรำยังได้นำหลักการทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว ที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ให้ความรู้ไว้ว่า จะต้องมีการกำหนดรูปแบบ ลายเส้น และพลังที่ใช้ในการแสดง เพื่อให้การแสดงมีความต่อเนื่องมีเอกภาพและมีเอกลักษณ์ทางศิลปะอย่างชัดเจน โดยระบำกัลปพฤกษ์ได้ออกแบบกระบวนการรำให้มีความเรียบง่ายแล้วเพิ่มระดับความซับซ้อนของท่าไปจนสูงสุด รวมถึงกำหนดระดับของมือให้อยู่ในระดับข้างลำตัว แล้วค่อยจัดวางไปสู่ตำแหน่งที่อยู่เหนือศีรษะในตอนท้ายของการแสดง ซึ่งสัมพันธ์กับการกำหนดอัตราจังหวะของเพลงจากช้าไปเร็ว เพื่อให้ความรู้สึกของผู้ชมคล้อยตาม โดยเริ่มจากเพลงทำนองช้าฟังสบายหูไปสู่สนุกสนานเร้าใจ สร้างความตึงเครียดประทับใจในตอนท้ายของการแสดง

ระบำกัลปพฤกษ์ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ โดยได้ศึกษาองค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับนาฏศิลป์เป็นพื้นฐานความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาบูรณาการร่วมกับแนวคิด หลักการของนักวิชาการ นาฏยาจารย์ และศิลปินแห่งชาติ เพื่อหลอมรวมและก่อให้เกิดเป็นนาฏศิลป์สร้างสรรค์รูปแบบพันทางที่มีความเรียบง่าย สบายตา มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่าง บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย กระบวนท่ารำ และรูปแบบการแปร

แถว ผู้ชมจึงจะสามารถรับชมการแสดงได้อย่างเข้าใจโดยง่าย สามารถสัมผัสสุนทรียรสทางศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ได้อย่างครบถ้วนซึ่งนำไปสู่ความประทับใจของผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบที่ 3 ระบำกัลปพฤกษ์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้เกิดขึ้นได้จากการอนุมัติและสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนวิจัยระดับคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกอบกับความอุปการะช่วยเหลือและประเมินผลงานจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ คุณแมนพรรัตน์ หวังในธรรม ผศ.ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผศ.ดร.อุรารมย์ จันทมาลา ผศ.จิราภรณ์ วุฒิพันธุ์ ดร.ธีรเดช กลิ่นจันทร์ และ รศ.ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี อีกทั้งยังได้รับความกรุณาด้านบทร้องจาก ผศ.ดร.จตุพร สีม่วง และประพันธ์ดนตรี โดยอาจารย์มนตรี พันธุ์รอด

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านทั้งที่เอยนามและไม่ได้เอยนามในที่นี้ที่มีความเกี่ยวข้องและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลจนงานวิจัยนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและเป็นสารสนเทศที่เอื้อประโยชน์แก่วงวิชาการ และศิลปวัฒนธรรมสืบไป และหากมีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใดก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2534). การพ่อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑามาศ กิจเจริญ. (2539). การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์ตำราอาจารย์ นิमितจิระสันติการ.
- พจน์มัลย์ สมรรถบุตร. (2538). แนวความคิดประดิษฐ์ท่ารำเชิง. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี สำนักงานส่งเสริมวิชาการ.
- ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์. (2552). วัฒนธรรมดนตรีและเพลงพื้นเมืองภาคกลาง. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2558). ประวัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2558 จาก www.kku.ac.th
- โมฬี ศรีแสนรงค์. (2555). สุนทรีระทางนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุมิตร เทพวงษ์. (2541). นาฏศิลป์ไทย : นาฏศิลป์สำหรับครูประถม. กรุงเทพฯ ฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา กล้าเจริญ . (2542). สุนทรีนาฏศิลป์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ ฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.